

Bart Van den Bossche, Franco Musarra (red.), *Italiaanse letterkunde na 1900. Deel 2: 1945-2000*, Peeters Leuven, 2004, gebonden, XI-320 blz., ISBN 90-429-1402-5, € 25.

Italiaanse letterkunde na 1900 (Peeters, 2004) is het laatste deel van een tweedelige reeks gewijd aan een uitgelezen keuze Italiaanse auteurs van wie de literaire productie, of althans een belangrijk deel ervan, te situeren is in de tweede helft van de 20e eeuw.

Deze overzichtsbandel komt tegemoet aan een concrete behoefte aan achtergrondinformatie van Nederlandstalige lezers en studenten Italiaanse taal- en letterkunde. Hoewel het aantal in het Nederlands vertaalde werken – zowel proza, poëzie als theater – vrij aanzienlijk is en zeker de laatste jaren van een hernieuwde belangstelling mocht genieten, is het vinden van een algemeen referentiekader over Italiaanse letterkunde, bestemd voor lezers die niet over dezelfde achtergrond beschikken als de Italiaanse lezers, nog altijd geen sinecure.

Italiaans letterkunde na 1900 stelt zich tot doel een kritisch literair en cultureel-historisch referentiekader te bieden waarin een aantal vooraanstaande auteurs en hun literaire oeuvre uitvoerig aan bod komen. Het werk moet echter niet opgevat als een organisch gestructureerd literair overzicht waarin alle auteurs en stromingen een eenduidige plaats en functie toebedeeld krijgen. De auteurs hebben bewust geopteerd voor een monografische uitwerking; de verschillende bijdragen – die los van elkaar gelezen kunnen worden – behandelen telkens één emblematisch auteur.

De eerste bijdragen zijn gewijd aan twee dichters die elk een uiteenlopende richting van de Italiaanse naoorlogse poëzie illustreren. Het oeuvre van Mario Luzi (Isabelle Vandenborre) evolueert aldus van een hermetische en symbolistische schrijftuur – die vooral zijn werk van de jaren dertig tekent – naar een grotere betrokkenheid op de werkelijkheid, betrokkenheid die gepaard gaat met een zich scherper aftekenen van de religieuze dimensie. Als directe reactie op het naoorlogse neorealisme ontstond in 1963 de *Gruppo '63*, een groepering van neoavangardistische schrijvers, dichters en letterkundigen, die experimenten met taal en met vorm en techniek van het schrijven uitvoerden, met als doel de verwarring en ontmanteling van de gevestigde orde. Een van de belangrijkste theoretici en medeoprichters van de beweging is Edoardo Sanguineti (Costantino Maeder), die in de tweede bijdrage uitvoerig aan bod komt.

Het tweede luik is gewijd aan vier belangrijke aspecten van de naoorlogse roman: verleden en heden, getuigenis en engagement. Wat Trieste was voor Italo Svevo, Dublin voor James Joyce en Tanger voor Paul Bowles, de stad als plattegrond en als voedingsbodem van de herinnering, dat was Ferrara voor Giorgio Bassani (Sabine Verhulst). Met zijn werken, in het bijzonder met zijn bekendste roman, *Il giardino dei Finzi-Contini*, die de ondergang beschrijft van de Joodse burgerij in het Noord-Italiaanse stadje Ferrara, probeert hij een tegenwicht te bieden voor het wegvallen van het verleden. Net als de Europese letterkunde is ook de Italiaanse getekend door de ervaringen uit de Tweede Wereldoorlog, denken we maar aan het werk van Primo Levi (Reinier Speelman), een indringende reflectie van hoe mensen zich gaan gedragen onder extreme onderdrukking, toestand die Levi beschrijft als de bodem van het menselijke bestaan. Giuseppe Tomasi di Lampedusa (Els Jongeneel) begon pas op het einde van zijn leven aan de redactie van *Il Gattopardo*, roman waarin de auteur zijn opvattingen over thema's als de dood en de vlucht voor de sterfelijkheid op geraffineerde wijze verweeft met het historisch kader van het verhaal waarin de lotgevallen van een adellijke Siciliaanse fami-

lie in een bewogen periode, de vijftig jaar na de eenmaking van Italië, worden geschetst. In haar werken geeft Elsa Morante (Dina Aristodemo), auteur van onder andere *La Storia* en van *L'isola di Arturo* dan weer uiting aan de voortdurende spanning tussen de expressiemogelijkheden van de taal en de waarheid van het menselijke bestaan. Het getuigenis vinden we in sterke mate terug in het – zeer geëngageerde – werk van Leonardo Sciascia (Pieter de Meijer), dat op onlosmakende wijze verbonden is met het geboorte-eiland van de auteur, Sicilië: rode draad in de romans – denken we bijvoorbeeld aan *Il giorno della civetta* –, kortverhalen en historische werken van de auteur is het eiland in zijn historische, sociale en antropologische complexiteit.

Een derde luik is gewijd aan het thema *Het moderne voorbij: verhaal en reflectie, pastiche en parodie*. Het oeuvre van Italo Calvino (Ulla Musarra-Schröder) is zeer representatief voor de verschillende evoluties die de Italiaanse letterkunde na 1945 doormaakte, van het neorealisme, denken we maar aan Calvino's eerste werk *Il sentiero dei nidi di ragno*, tot de postmoderniteit, zoals bijvoorbeeld in *Se una notte un viaggiatore*, roman die in belangrijke mate handelt over het lees- en schrijfproces. Het middeleeuwse vuur werd dan weer aangewakkerd in *Il nome della rosa* van Umberto Eco (Elisabeth Tonnard), roman waarmee de aan de Universiteit van Bologna onderwijzende semioticus internationale roem verwierf. Eco lezen is en blijft een intellectuele uitdaging: in zijn romans en essays wordt de lezer geconfronteerd met een doolhof van betekenissen, geparodieerde betekenissen en ironische herbezingingen op de traditie. De in Trieste geboren Claudio Magris (Natalie Dupré), auteur van *Danubio*, is voortdurend in de weer met grenzen, met schijnbaar vaste politieke scheidslijnen en de mythes en stereotypen die ze voortbrengen. Grenzen zijn tweeledig, schrijft Magris, ambivalent. Ze zijn soms onvermijdelijk en dan weer toevallig; ze kunnen onoverbrugbaar zijn maar ook poreus, vloeibaar. Maar grenzen zijn ook noodzakelijk, benadrukt hij. Zonder grenzen geen onderscheid, geen diversiteit, geen identiteit dus. Centraal in Antonio Tabucchi's oeuvre (Monica Jansen) staan dan weer de moeilijke verhouding tussen het leven dat stroomt in zijn oneindige veelvoudigheid en de noodzaak deze vast te leggen in een begrijpelijke ordening en de verhouding tussen taal en dingen, tussen fantasie en werkelijkheid.

In een vierde luik komen een aantal “diverse” en “dissidente” stemmen aan bod, Pier Paolo Pasolini, Dacia Maraini en Dario Fo. Het eerste auteursprofiel is gewijd aan de schrijver, dichter, cineast en provocateur Pier Paolo Pasolini (Monique Jacquain), auteur van, onder andere, het in het Romeinse dialect geschreven *Ragazzi di vita* en van de dichtbundel *Le ceneri di Gramsci*. In een tweede bijdrage wordt één van de meest vooraanstaande theaterpersoonlijkheden in Europa, de “controversiële”, links geëngageerde Nobelprijswinnaar Dario Fo (Philiep Bossier) voorgesteld; in Fo's werk, waarin taal- en acteerelementen lijken samen te vloeien, staan vaak politieke aspecten centraal. Het vierde luik wordt afgesloten door het portret van Dacia Maraini (Marie-José Heijkant) wiens werk gekenmerkt wordt door de betrokkenheid voor het lot van de vrouwen. De slotbijdrage (Inge Lanslots) geeft een overzicht van de nieuwe wegen die het Italiaanse proza na 1980 is ingeslagen.

De verschillende bijdragen beperken zich niet tot het voorstellen van bio-bibliografische gegevens. Integendeel, zij schetsen steeds een levendig portret van de Italiaanse samenleving waarin de auteur evolueert. Het werk is dan ook toegankelijk voor een breed publiek, zowel voor beginnende studenten die kennis zullen maken met een zeer rijke en uitgelezen keuze aan belangrijke auteurs, als voor meer gevorderde studenten die er een makkelijk consulteerbare, overzichtelijke en volledige informatiebron in zullen vinden. Italië-liefhebbers zullen er tevens gemakkelijk hun gading in vinden. Een

van de doelen van het werk is het aanzetten tot lezen, hetgeen vergemakkelijkt wordt door de beknopte bibliografie die na elke bijdrage volgt en waarin de lezer verwijzingen vindt naar primaire lectuur, de werken en de vertaalde werken van de auteur in kwestie en naar secundaire lectuur in verschillende talen.

Isabelle Melis